IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 24. Issue 01. Oktabr, 2026

OTA-ONALAR PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH ORQALI BOLALAR RIVOJLANISHINI TA'MINLASH METODIKASI

Abduvoxobova Nodira Abdusalam qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Unversiteti Namangangan filyali Maktabgacha va boshlangich ta'lim metodikasi kafedrasi o'qituvchisi.
https://doi.org/10.5281/zenodo.23115554

Annotatsiya

Mazkur maqolada ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish orqali bolalarning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional va xulq-atvor rivojlanishini qo'llab-quvvatlash metodikasi tahlil qilinadi. Zamonaviy tadqiqotlar ota-onaning bolaga sezgir va izchil munosabati, birgalikdagi o'yin, muloqot, kitob o'qish, ijobiy intizom va rivojlantiruvchi muhit yaratishi bola rivojlanishining muhim omillari ekanligini ko'rsatadi. Maqolada ota-onalar pedagogik kompetensiyasining tarkibiy qismlari, uni rivojlantirishning bosqichlari va metodlari, shuningdek, samaradorlikni baholash mezonlari taklif etilgan. Ilmiy dalillar ota-onalarni maqsadli o'qitish nafaqat ularning tarbiyaviy strategiyalarini, balki bolalarning til, kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ham yaxshilashini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ota-onalar pedagogik kompetensiyasi, bola rivojlanishi, responsive caregiving, erta ta'lim, oilaviy tarbiya, ijobiy intizom, ota-ona va bola munosabati.

Kirish

Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy, madaniy va axborot muhitida yuz berayotgan tezkor o'zgarishlar bolani tarbiyalash jarayoniga ham yangi talablarni qo'ymoqda. Bolaning barkamol rivojlanishi faqat maktabgacha ta'lim tashkiloti yoki maktab faoliyatiga bog'liq bo'lmay, uning oiladagi kundalik hayoti, ota-ona bilan muloqoti, hissiy muhit, tarbiyaviy talablarning izchilligi va uy sharoitida yaratilgan rivojlantiruvchi imkoniyatlar bilan ham chambarchas bog'liq. Shu jihatdan ota-onalarni bola tarbiyasining oddiy ishtirokchisi emas, balki pedagogik jarayonning faol subyekti sifatida tayyorlash muhim vazifalardan biriga aylanmoqda.Ota-onalik tabiiy ravishda shakllanadigan hayotiy tajriba bo'lishi bilan birga, muayyan pedagogik bilim va ko'nikmalarni ham talab qiladi. Bolaning yosh va individual xususiyatlarini tushunish, uning ehtiyojlarini to'g'ri aniqlash, yoshiga mos talab qo'yish, rag'batlantirish, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal qilish, mustaqilligini qo'llab-quvvatlash va rivojlantiruvchi faoliyatni tashkil etish ota-onadan ma'lum darajadagi pedagogik tayyorgarlikni talab etadi. Bunday tayyorgarlik yetarli bo'lmaganda tarbiyadagi talablarning izchil emasligi, bolaning imkoniyatlariga mos kelmaydigan kutishlar, ortiqcha nazorat yoki aksincha, tarbiyaviy e'tiborning yetishmasligi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin.Ota-onalarning pedagogik kompetensiyasi deganda ularning farzand tarbiyasi va rivojlanishiga doir bilimlarni bilishi bilangina cheklanmaydigan, ushbu bilimlarni kundalik oilaviy vaziyatlarda maqsadga muvofiq qo'llay olishini ta'minlovchi kompleks sifat tushuniladi. Uning tarkibiga pedagogik bilim, kommunikativ ko'nikmalar, bolaning xulq-atvorini tushunish, rivojlantiruvchi faoliyatni tashkil etish, tarbiyaviy vaziyatlarda

asoslangan qaror qabul qilish hamda o‘z ota-onalik faoliyatini tahlil qilish kabi komponentlarni kiritish mumkin.Masalan, bola noto‘g‘ri xatti-harakat qilgan vaziyatda pedagogik kompetent ota-ona faqat jazolash yoki taqiqlash bilan cheklanmaydi. U xatti-harakatning sababini aniqlashga, bolaga tushunarli chegaralarni belgilashga, maqbul xulq namunasini ko‘rsatishga va bolaning o‘z xatti-harakatini anglashiga yordam berishga intiladi. Xuddi shuningdek, nutq rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash faqat maxsus mashg‘ulot bilan emas, balki kundalik suhbat, birgalikda kitob o‘qish, savol-javob, o‘yin va bolaning fikrini tinglash orqali amalga oshirilishi mumkin. Demak, ota-onaning pedagogik kompetensiyasi oiladagi oddiy kundalik vaziyatlarni ham rivojlantiruvchi pedagogik jarayonga aylantirish imkonini beradi.

Mazkur masalaning yana bir muhim jihati raqamli muhit bilan bog‘liq. Mobil qurilmalar, internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli raqamli kontentning bolalar hayotiga keng kirib kelishi ota-onalardan yangi kompetensiyalarni talab qilmoqda. Endilikda ota-ona bolaning ekran vaqti yoki internetdan foydalanishini nazorat qilish bilangina cheklanmay, raqamli vositalardan bolaning yoshiga va rivojlanish ehtiyojlariga mos foydalanish madaniyatini shakllantirishi ham zarur. Bu esa pedagogik kompetensiyaning mazmuni jamiyat taraqqiyoti bilan birgalikda kengayib borayotganini ko‘rsatadi.

Shuningdek, oilalarning tarbiyaviy imkoniyatlari bir xil emas. Ota-onalarning ma’lumoti, bandlik darajasi, oilaviy sharoiti, farzandlar soni, pedagogik tajribasi va tarbiya haqidagi qarashlari o‘zaro farqlanadi. Shu sababli ota-onalar bilan pedagogik ish olib borishda barcha oilalar uchun bir xil mazmundagi umumiy ma’ruzalar bilan cheklanish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Pedagogik yordam oilaning real ehtiyojlarini aniqlash, mavjud imkoniyatlarini hisobga olish va ota-onani amaliy faoliyatga jalb etish asosida tashkil qilinishi zarur.Shundan kelib chiqib, ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish jarayonini tizimli metodika asosida tashkil etish dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi. Bunda ota-onaga tayyor tavsiyalarni yetkazishdan ko‘ra, uning pedagogik vaziyatlarni mustaqil tahlil qilishi, bolaga mos tarbiyaviy strategiyani tanlashi, natijalarni kuzatishi va zarur hollarda o‘z yondashuvini o‘zgartira olishi muhimdir. Mazkur yondashuv ota-onaning pedagogik faolligini oshirish bilan bir qatorda oilada bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun barqaror muhit yaratishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotning obyekti – oilada bolalar rivojlanishini pedagogik qo‘llab-quvvatlash jarayoni.

Tadqiqotning predmeti – ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning mazmuni, metodlari, vositalari va pedagogik shart-sharoitlari.

Tadqiqotning maqsadi – ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish orqali bolalarning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan samarali metodik yondashuvlarni asoslash va takomillashtirishdan iborat.Mazkur maqsadga erishish uchun ota-onalar pedagogik kompetensiyasining tarkibiy komponentlarini aniqlash, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik usullarni tizimlashtirish, ota-ona va bola o‘rtasidagi rivojlantiruvchi hamkorlik mexanizmlarini belgilash hamda metodikaning samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish muhim vazifalar sifatida belgilanadi.

Adabiyotlar sharhi

Ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish va oilaviy tarbiyaning bola shaxsini shakllantirishdagi o‘rni pedagogika fanining muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biridir. Mazkur masala O‘zbekiston pedagog olimlari tomonidan milliy tarbiya, oila pedagogikasi, ma’naviy-axloqiy tarbiya, ota-ona va bola munosabatlari hamda oila–mahalla–ta’lim muassasasi hamkorligi nuqtai nazaridan o‘rganilgan. Xorijiy tadqiqotlarda esa ota-onalar kompetensiyasi ko‘proq parenting interventions, responsive caregiving, positive parenting, home learning environment va parent-mediated intervention tushunchalari asosida tadqiq qilinadi.

O‘zbek pedagogikasida oilaning tarbiyaviy imkoniyatlarini ilmiy o‘rganishda A. Munavvarovning ishlari muhim o‘rin egallaydi. Muallif oilani bolaning dastlabki ijtimoiylashuv muhiti sifatida ko‘rib, ota-onalarning pedagogik bilimga ega bo‘lishi tarbiya jarayonining maqsadga muvofiq tashkil etilishida muhim ekanligini asoslaydi [1]. Oilaviy tarbiya ota-onalarning shaxsiy namunasi, oiladagi munosabatlar, talab va rag‘batning mutanosibligi hamda bola yoshiga mos tarbiyaviy ta’sir bilan uzviy bog‘liqdir.

O. Musurmonova oila tarbiyasini milliy va ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘liq holda tadqiq qilgan. Muallifning “Oila ma’naviyati – milliy g‘urur” asarida oiladagi ma’naviy muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi va milliy qadriyatlarning yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni yoritilgan [2]. Ushbu yondashuvga ko‘ra, ota-onaning pedagogik kompetensiyasi faqat bolaning xatti-harakatini nazorat qilish ko‘nikmasidan iborat emas, balki bolaga ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy namuna bo‘la olish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

O. Hasanboyeva va hammualliflarning oila pedagogikasiga bag‘ishlangan ishlarida oilada bola tarbiyasini tashkil qilish, ota-onaning pedagogik vazifalari, oilaviy munosabatlar hamda ta’lim muassasalari bilan hamkorlik masalalariga e’tibor qaratiladi [3]. Mazkur yondashuv ota-onalar pedagogik kompetensiyasini bilim, tarbiyaviy ko‘nikma, muloqot va hamkorlik komponentlari orqali shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi.

N. Egamberdiyevaning ijtimoiy pedagogikaga oid tadqiqotlarida bolaning rivojlanishi va ijtimoiylashuvida oila muhim ijtimoiy institut sifatida qaraladi [4]. Bolaning ijtimoiy muhitga moslashishi faqat ta’lim muassasasidagi pedagogik faoliyat bilan chegaralanmaydi. Oila, ta’lim muassasasi va jamiyat o‘rtasidagi uzviy hamkorlik bola rivojlanishi uchun yaxlit ijtimoiy-pedagogik muhit yaratadi.

M. Quronovning milliy tarbiya bo‘yicha tadqiqotlarida esa oilada bolalarni tarbiyalash jarayonida milliy qadriyatlar, shaxsiy namuna va ma’naviy muhitning ahamiyati ta’kidlanadi [5]. Mazkur qarashlardan kelib chiqib, ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish dasturlarida zamonaviy psixologik-pedagogik metodlarni milliy tarbiya elementlari bilan uyg‘unlashtirish zarur.Oila pedagogikasining zamonaviy O‘zbekiston tadqiqotlarida ham oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, oiladagi ijtimoiy-pedagogik faoliyat va bolaning rivojlanishiga ta’sir qiluvchi tarbiyaviy muhit masalalari davom ettirilmoqda. Bu tadqiqotlarda oilaning shaxs ijtimoiylashuvi, qadriyatlar tizimi va tarbiyaviy munosabatlar shakllanadigan asosiy muhitlardan biri ekanligi ko‘rsatiladi [6].

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda ota-onalar kompetensiyasining bola rivojlanishiga ta’siri eksperimental va meta-analitik tadqiqotlar orqali keng o‘rganilgan. Jeong va hammualliflar tomonidan 2021-yilda e’lon qilingan global sistematik sharh va meta-tahlil 102 ta randomizatsiyalangan nazoratli tadqiqotni qamrab olgan. Natijalar ota-onalarga qaratilgan

intervensiyalar bolalarning kognitiv, til, motor va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini aniqlagan [7]. Ushbu natija ota-onalar pedagogik kompetensiyasini oshirish bolaning rivojlanish natijalariga ta’sir qilishi mumkinligini yuqori darajadagi ilmiy dalillar bilan qo‘llab-quvvatlaydi.

Roberts va hammualliflar 76 ta tadqiqot va jami 5848 nafar ishtirokchini qamrab olgan sistematik sharh va meta-tahlilda ota-onalarni bolalarning til rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi strategiyalarga o‘rgatish samaradorligini o‘rgangan [8]. Tadqiqot natijalari ota-onalar tomonidan amalga oshiriladigan tilga yo‘naltirilgan intervensiyalar bolalarning kommunikativ va til ko‘nikmalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatgan. Demak, ota-onaning bola bilan suhbatlashishi, bolaning nutqiga javob berishi, birgalikda kitob o‘qishi va savol-javobdan foydalanishi pedagogik kompetensiyaning amaliy komponentlari sifatida qaralishi mumkin.Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining erta bolalik rivojlanishiga oid tavsiyalarida “responsive caregiving” alohida ahamiyat kasb etadi [9]. Bu yondashuv bolaning verbal va noverbal signallarini kuzatish, ularni to‘g‘ri tushunish hamda bolaning ehtiyojiga o‘z vaqtida va mos ravishda javob qaytarishni nazarda tutadi. Ota-onaning bunday xatti-harakati bola bilan barqaror emotsional munosabatlarni rivojlantirish va erta o‘rganish uchun qulay sharoit yaratish bilan bog‘liq.WHO va UNICEF tomonidan ishlab chiqilgan “Care for Child Development” yondashuvi ham bola bilan muloqot va o‘yinni kundalik oilaviy faoliyatning bir qismiga aylantirishga asoslangan [10]. Ushbu modelda ota-onaga bolaning yoshiga mos o‘yinlarni tashkil qilish, u bilan suhbatlashish, bolaning tashabbusiga javob berish va kundalik vaziyatlardan rivojlantiruvchi imkoniyat sifatida foydalanish tavsiya etiladi.Adabiyotlar tahlili milliy va xalqaro ilmiy yondashuvlar o‘rtasida umumiy jihatlar mavjudligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston pedagogik adabiyotlarida ota-onaning shaxsiy namunasi, ma’naviy-axloqiy muhit, milliy qadriyatlar va oila–ta’lim muassasasi hamkorligiga katta e’tibor qaratilgan bo‘lsa, xalqaro adabiyotlarda responsive caregiving, positive parenting, parent–child interaction va ota-ona vositasidagi rivojlantiruvchi intervensiyalar ko‘proq eksperimental tadqiqotlar asosida o‘rganilgan.Shundan kelib chiqib, ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning integrativ modeli taklif etilishi mumkin. Ushbu model pedagogik bilim + bola yoshini tushunish + samarali muloqot + ijobiy intizom + birgalikdagi o‘yin va o‘qish + milliy-ma’naviy tarbiya + ota-onaning refleksiv ko‘nikmalari + ta’lim muassasasi bilan hamkorlik komponentlarini qamrab olishi maqsadga muvofiq.Mavjud adabiyotlar tahlilidan yana bir muhim ilmiy muammo kelib chiqadi. O‘zbek pedagogik adabiyotlarida oilaviy tarbiyaning nazariy va ma’naviy asoslari yetarlicha yoritilgan bo‘lsa-da, ota-onalar pedagogik kompetensiyasini maxsus dastur asosida rivojlantirib, uning bolalarning kognitiv, nutqiy va ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta’sirini standartlashtirilgan mezonlar asosida baholashga yo‘naltirilgan empirik tadqiqotlarni yanada kengaytirish zarur. Shu sababli mazkur tadqiqotning metodik yangiligi milliy oilaviy tarbiya an’analarini xalqaro dalillarga asoslangan ota-onalar intervensiyalari bilan integratsiya qilish va ularning samaradorligini aniq pedagogik mezonlar asosida baholashdan iborat.

Tadqiqot maqsadi

Ota-onalarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish orqali bolalarning kognitiv, nutqiy, ijtimoiy-emotsional va xulqiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning samarali metodik modelini ishlab chiqish.

Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, ota-onalar bilan ishlash, erta bolalik rivojlanishi va oilaviy pedagogikaga oid zamonaviy ilmiy manbalar tahliliga asoslandi. Tadqiqotda sistematik sharhlar, meta-tahlillar, xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari va ota-onalar uchun ishlab chiqilgan rivojlantiruvchi dasturlar o‘rganildi.

Metodik model quyidagi asosiy yo‘nalishlar asosida ishlab chiqildi:

1. ota-onalarning bolaning yosh va individual xususiyatlari haqidagi bilimlarini oshirish;
2. responsive caregiving ko‘nikmalarini shakllantirish;
3. ijobiy intizom usullarini o‘rgatish;
4. o‘yin va muloqot orqali rivojlantirish strategiyalarini joriy etish;
5. bolada til va tafakkurni rivojlantiruvchi faoliyatlarni tashkil etish;
6. ota-onaning o‘z tarbiyaviy faoliyatini tahlil qilish va refleksiya qilish ko‘nikmasini rivojlantirish.

Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini baholashda bilim, amaliy ko‘nikma, kommunikativ xulq, refleksiya va bola bilan o‘zaro munosabat sifati mezon sifatida olinishi mumkin.

Natijalar

Ilmiy manbalar tahlili ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish bolalar rivojlanishining bir nechta yo‘nalishlariga ijobiy ta’sir qilishini ko‘rsatdi.

Birinchidan, ota-onaning bola bilan faol va mazmunli muloqoti til rivojlanishiga ijobiy ta’sir qiladi. Ota-onalar bolaga savol berish, bolaning javobini kengaytirish, birgalikda kitob ko‘rish va dialogik o‘qish usullarini o‘rganganida, bolaning lug‘at boyligi va kommunikativ faolligi yaxshilanadi.

Ikkinchidan, responsive caregiving bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ota-onaning bolaning signallarini sezishi va ularga o‘z vaqtida mos javob berishi xavfsiz hissiy bog‘lanishni mustahkamlaydi.

Uchinchidan, uy sharoitida o‘yin va kundalik faoliyat orqali kognitiv rag‘batlantirish bolaning muammoli vaziyatlarni hal qilish, xotira va diqqat ko‘nikmalarining shakllanishiga yordam beradi.

To‘rtinchidan, ijobiy intizom usullaridan foydalanish qattiq jazolashga asoslangan yondashuvlarni kamaytiradi va bolaning xulq-atvorini boshqarishda izchil, tushunarli va yoshga mos chegaralarni shakllantirish imkonini beradi.2021-yildagi global meta-tahlil ota-onalar intervensiyasi bolalarda xulq muammolarini ham kamaytirishini ko‘rsatgan [3]. Shuningdek, 2023-yilda WHO ota-onalar uchun mo‘ljallangan intervensiyalarni bolaga nisbatan zo‘ravonlik va qattiq tarbiyani kamaytirish, ota-ona va bola munosabatlarini yaxshilash hamda bolalardagi emotsional va xulqiy muammolarni oldini olish vositasi sifatida tavsiya qilgan [5].Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish uchun quyidagi metodlar samarali deb baholandi: qisqa treninglar, amaliy mashg‘ulotlar, video-feedback, ota-ona va bola birgalikdagi o‘yinlari, dialogik kitob o‘qish, uy vazifalari, guruhli muhokama, individual maslahat va reflektiv kundaliklar.

Muhokama

Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish bolalar rivojlanishiga ta’sir etuvchi muhim pedagogik resurs hisoblanadi. Biroq ota-onaga faqat ma’lumot berish yetarli emas. Zamonaviy dalillar ota-onaga amaliy ko‘nikmani o‘rgatish, uni bola bilan real o‘zaro munosabat jarayonida mashq qildirish va qayta aloqa berish samaraliroq ekanligini ko‘rsatadi.UNICEFning Care for Child Development modeli ham ota-onaga tayyor nazariy ko‘rsatma berishdan ko‘ra, ota-ona va bola o‘rtasidagi real o‘yinni kuzatish va shu jarayonda ota-onaga coaching berishga asoslanadi [2].

Shuningdek, ota-onalar uchun dasturlar yagona standart shaklda emas, balki bolaning yoshi, rivojlanish holati, oilaning ijtimoiy sharoiti va ota-onaning ta’lim darajasiga moslashtirilishi kerak. Kam va o‘rta daromadli mamlakatlardagi dasturlarni o‘rgangan 2021-yilgi meta-tahlilda ayniqsa qishloq hududlari va ta’lim darajasi pastroq oilalarga yo‘naltirilgan dasturlarda kognitiv va til rivojlanishi bo‘yicha kuchliroq effektlar qayd etilgan [6].2024-yilda e’lon qilingan ota-onalar dasturlarining amalga oshirilish xususiyatlarini o‘rganuvchi meta-tahlil 123 ta parenting trial ma’lumotlarini qamrab olgan bo‘lib, dastur dizayni, yetkazish usuli va amalga oshirish sifati natijalarga ta’sir etishi mumkinligini ko‘rsatgan [7].

Shu sababli ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi uch komponentni birlashtirishi lozim: bilim berish, amaliy mashq va muntazam qayta aloqa.

Xulosa

Ota-onalar pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish bolalarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning ilmiy asoslangan va samarali yo‘llaridan biridir. Zamonaviy meta-tahlillar ota-onalarga qaratilgan intervensiyalar bolalarning kognitiv, nutqiy, motor, ijtimoiy-emotsional va xulqiy rivojlanish ko‘rsatkichlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.Samarali metodika ota-onaga faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmasligi, balki responsive caregiving, ijobiy intizom, dialogik o‘qish, o‘yin orqali rivojlantirish va bolaning signallariga mos javob berish ko‘nikmalarini amalda shakllantirishi kerak.Ta’lim muassasalari, maktabgacha ta’lim tashkilotlari, mahalla va sog‘liqni saqlash tizimi bilan hamkorlikda ota-onalar uchun tizimli trening va maslahat dasturlarini tashkil etish bolalar rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning samarali modeli bo‘lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Munavvarov A. Oila pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1994. – 112 b.
2. Musurmonova O. Oila ma’naviyati – milliy g‘urur. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999. – 200 b.
3. Hasanboyeva O. va boshq. Oila pedagogikasi. – Toshkent: Aloqachi, 2006.
4. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2009.
5. Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent, 2004.
6. Yulchiyeva D. Oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga qaratilgan ijtimoiy-pedagogik faoliyat mohiyati // Oila, xotin-qizlar va ijtimoiy hayot elektron ilmiy jurnali. – 2025. – №1. – B. 26–35.

7. Jeong J., Franchett E.E., Ramos de Oliveira C.V., Rehmani K., Yousafzai A.K. Parenting interventions to promote early child development in the first three years of life: A global systematic review and meta-analysis // PLoS Medicine. – 2021. – Vol. 18, No. 5. – e1003602.
8. Roberts M.Y., Curtis P.R., Sone B.J., Hampton L.H. Association of parent training with child language development: A systematic review and meta-analysis // JAMA Pediatrics. – 2019. – Vol. 173, No. 7. – P. 671–680.
9. World Health Organization. Improving Early Childhood Development: WHO Guideline. – Geneva: WHO, 2020.
10. World Health Organization, UNICEF. Care for Child Development: Improving the Care of Young Children. – Geneva/New York: WHO, UNICEF.
11. Musurmonova O. Oila – jamiyat tayanchi. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2019.
12. Shoumarov G‘.B., Haydarov I.O. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Sharq, 2009. – 296 b.
13. Usmonova H. Oilada bola haqqi hisoblangan vaqt me’yorini taqsimlashning ilmiy-pedagogik shart-sharoitlari // Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: nazariy va amaliy izlanishlar. – 2023. – J. 2, №5. – B. 12–14.
14. Egamberdiyeva N. va boshq. Oila institutini mustahkamlashning dolzarb masalalari: milliy va xorijiy tajriba. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent: Mahalla va oila nashriyoti, 2021. – 336 b.